

(γράφει ο Μάριος Α. Μπίκας)

Το Λιθάρι της Μονοβύζας¹

Διαδρομή : Πλατεία Βέλλιανης - αρχαία Ελέα – γράβα (σπηλιά) του Μπούλμου.

Απόσταση : 4.150 μ.

Οδικώς : χρόνος 15 λεπτά

Πεζοπορία : χρόνος 1 ώρα και 20 λεπτά

Ο τουρίστας, αφού φθάσει στο πάρκινγκ της Ελέας και συνεχίσει πεζή ή οδικώς το χωματόδρομο, θα βρεθεί κάτω από τη γράβα του **Μπούλμου**². Στο σημείο αυτό, αριστερά του, υπάρχει μικρό πάρκινγκ και υπόστεγο (κιόσκι) με πάγκους, για να ξεκουραστεί και να απολαύσει την πανοραματική θέα ολόκληρου του κάμπου της Παρα-μυθιάς και την άγρια μεγαλοπρέπεια του Κορύλα, με τα ψηλά κιόνια του, τις σκεπασμένες με δάση πλαγιές και χαράδρες και τις

¹. Από το ανέκδοτο βιβλίο του Μάριου Αν. Μπίκα : « Γνωρίστε τη Βέλλιανη ».

². **Η γράβα του Μπούλμου πήρε την ονομασία της από κάποιον που είχε εδώ τα γρέκια του (μαντριά γιδιών) και ονομαζόταν Μπούλμος. Παρόμοιες γράβες στη Βέλλιανη είναι η γράβα του Κεφαλά, η γράβα του Μπούση και η γράβα της Αυγέρως.**

με χαμηλούς θάμνους ή γυμνές ράχες του. Τώρα
βρισκόμαστε ακριβώς στους πρόποδες του Κορύλα. Το
αεράκι, σφυρίζοντας στο πέρασμά του, σπάζει τη βουνίσια
ησυχία και το ασφακίδι με την έντονη ευωδιά του ανοίγει
τους πνεύμονες του κάθε επισκέπτη.

Από το υπόστεγο της γράβας του Μπούλμου ο ορειβάτης,
κοιτάζοντας προς τα βορειανατολικά, αντικρίζει πάνω από
τις σβάρες του Καριωτιού³ το **Λιθάρι της Μονοβύζας**
όρθιο, άσπρο, ψηλό, πελεκημένο και σαν ξεφλουδισμένο
κορμό γέρικου δέντρου, που του έπεσαν από το χρόνο τα
κλαδιά. Στη βάση του, από τη νοτιανατολική πλευρά,
διακρίνει καθαρά κόκκινες, μεγάλες τσεκουριές, που
μοιάζουν με ματωμένες πληγές, των οποίων το αίμα πάγωσε
στον κρύο αέρα.

³. **Ο Καριωτίτης Κίτσιο – Κοντός** : « Το χωριό μας
ονομάστηκε **Καρ(υ)ιώτι** (σ.σ. το Άνω Καριώτι), επειδή
παλιά προς το μέρος της Γαλατσίδας και κοντά στο ριζό του
Κορύλα υπήρχαν πολλές και μεγάλες καρυδιές. Όπως όμως
μου είχε πει ο πατέρας μου, έγινε ένας μεγάλος σεισμός και
ξεκόπηκαν από το βουνό οι σημερινές σβάρες, που
σκέπασαν όλες τις καρυδιές και έφθασαν μέχρι του
Μπαρκάση (τοποθεσία) ».

Το Λιθάρι της Μονοβύζας βρίσκεται επί πλαγιάς του Κορύλα, στα σύνορα των Τ.Κ. Βέλλιανης - Καρυωτίου. Κομμένο με μαστοριά από μεγάλο βράχο, στέκεται όρθιο και ασπρόμαυρο απ' το πέρασμα του χρόνου, με εμφανείς τις τσεκουριές από το τσεκούρι της βασίλισσας της Ελέας, της **Μονοβύζας** (βλ. βέλος).

Φωτό . Κωνσταντίνος Γεωργίου Τάχιας (Πανεπιστήμιο Στουτγκάρδης).

Η παράδοση⁴ για **το λιθάρι της Μονοβύζας** μάς έσωσε τον παρακάτω θρύλο :

« Κάποτε, τότε που οι άνθρωποι ήταν δυνατοί και ψηλοί σαν τους Θεούς και μπορούσαν να ξεριζώνουν βουνά, να

⁴ . **Μάριου Αν. Μπίκα** : «Στ' Απόσκια του Κορύλα »,εκδόσεις Μέλισσα 1999, σελ. 124 έ. 126

κόβουν απ' αυτά μεγάλες πέτρες και να φτιάχνουν ψηλά κάστρα, ζούσε στη Βέλλιανη **η Μονοβύζα**. Η Μονοβύζα δεν ήταν κατώτερη στη δύναμη από τους άντρες. Πήγαινε στο βουνό, έκοβε τα ραδιά στα δυο, τα πελεκούσε, λες και ήταν κορμοί δέντρων, και τα μετέφερε για να κτίσει το κάστρο της **στην αρχαία Ελέα**. Μια μέρα πήγε βόρεια και κοντά στη Γαλατσίδα, όπου ξέθαψε απ' το βουνό ένα μεγάλο λιθάρι και με περίσσια τέχνη το διαμόρφωσε, ίσως, για να το βάλουν ανώφλι στην κεντρική του πύλη. Όταν τελείωσε το πελέκημά του κι άρχισε με το μεγάλο τσεκούρι της να το κόβει στη βάση – φαίνονται ακόμα σήμερα οι τσεκουριές - της έφεραν το μαύρο μαντάτο ότι ο γιος⁵ της που πολεμούσε στο χωριό Γκρίκα, τραυματίστηκε βαριά. Αμέσως, παράτησε το κόψιμο του μεγάλου λιθαριού και δρασκελίζοντας την απόσταση Βέλλιανης – Γκρίκας, έφτασε στο παιδί της, το οποίο δεν πρόλαβε στη ζωή. Ο χαμός του την οδήγησε σε θλίψη,

⁵. Ο **Ίουλος**, γιος της Μονοβύζας, σύμφωνα με μια από τις πολλές παραλλαγές του θρύλου σκοτώθηκε :

α. « στην προσπάθειά του να πατήσει το κάστρο του **Σίνου**, κάτω από το χωριό. Ενταφιάσθηκε στη θέση **Ταχνός**, λίγο πιο πάνω από τον πύργο του **Δούτκα** στη **Σμίνετση**, γειτονικό χωριό με τη **Γριάζδανη**... ». (Βλ. περιοδικό Δρυς : Οκτωβρίου 18.2015, Ν. Θαλασσινού)

β. Έξω από το κάστρο του **Γαρδικιού Φιλιατών** : « ... Όταν η μάνα του (η Μονοβύζα)

έμαθε το θάνατό του καταράστηκε και τον κάμπο και τη Μπράνια. Για τον κάμπο είπε, ο κάμπος να γένει μαύρος. Από τότε ο κάμπος αυτός ονομάστηκε Μαυρόκαμπος. Και για τη Μπράνια, τα δώδεκα σπίτια δεκατρία να μην γίνουν... » (Βλ. Ιστοσελίδα Γαρδικιού Φιλιατών)

σ.σ. Το κάστρο του **Σίνδου** βρίσκεται στα σύνορα Ελλάδας - Αλβανίας, ενώ η **Σμίνετση** ή **Σμίνετσι** και η **Γριάζδανη** ή **Γριάζντανη** εντός της Αλβανίας. Η Μπράνια μετονομάστηκε στη δεκαετία του 1960 σε Άγια Μαρίνα (Πηγή : Mourgana. Gr)

*απομόνωση και μακριά από τις κοινές εργασίες. Έτσι, ξέχασε το κόψιμο του λιθαριού της, το οποίο παραμένει από το 350 π.Χ. εκεί στην πλαγιά του Κορύλα, άφθαρτο στο χρόνο, φέροντας ανά τους αιώνες το όνομά της, **Λιθάρι της Μονοβύζας**».*

Πρόταση

Η πρόσβαση στο Λιθάρι της Μονοβύζας σήμερα (2016) είναι αδύνατη. Όσοι, όμως, αγαπούν τις παραδόσεις και τους θρύλους, ας φροντίσουν να λυθεί το πρόβλημα αυτό, τοποθετώντας παράλληλα δεξιά του κεντρικού μονοπατιού που ανεβαίνει για τη σπηλιά του Αγίου Αρσενίου και μια μικρή πινακίδα με την επιγραφή « **Προς Λιθάρι της Μονοβύζας** ».

- Ο Βελλιανίτης Κωνσταντίνος Δημητρίου Λώλος :

*« Από τις Σβάρες του Καριωτιού, ανεβαίνοντας για τη σπηλιά του Αγίου Αρσενίου, με προσωπική εργασία των δύο Εκπολιτιστικών Συλλόγων, **Βέλλιανης και Καριωτιού**, να ανοιχτεί ένα μικρό μονοπάτι ως το λιθάρι της Μονοβύζας. Στη συνέχεια να καθαριστεί ο χώρος γύρω του, ώστε να 'χουν τη δυνατότητα οι ξένοι και οι ντόπιοι επισκέπτες να παρατηρήσουν και να αναλογισθούν ό,τι μας έσωσαν οι γιαγιάδες και οι παππούδες μας ... »*

- Ο Καριωτίτης Αρσένης Τάχιας, συνταξιούχος εκπαιδευτικός :

« Πολλές φορές είχα επισκεφτεί το Λιθάρι της Μονοβύζας. Παλιότερα υπήρχε ένα μικρό μονοπάτι που σε οδηγούσε μέχρι εκεί. Σήμερα είναι κλειστό από τους θάμνους. Δεν είναι, όμως, καθόλου δύσκολο να ανοίξουμε το παλιό αυτό μονοπάτι, ώστε ο τουρίστας να έχει τη δυνατότητα να το ζήσει από κοντά. Αξίζει τον

κόπο. Το Λιθάρι της Μονοβύζας είναι επιβλητικό, θεόρατο. Ο επισκέπτης, είμαι σίγουρος, θα μεταφερθεί νοερά στα παλιά εκείνα χρόνια, τα χρόνια της αρχαίας Ελέας (350 π.Χ.). Θα νιώσει ότι ο ίδιος ζει στη μακρινή αυτή ένδοξη εποχή, την εποχή των Ελεατών ... »

Η Μονοβύζα

Η Μονοβύζα καταγόταν από τη γενιά των **Ελλήνηδων**⁶. Ονομάστηκε **Μονοβύζα** επειδή έφερνε μόνο ένα μεγάλο μαστό (βυζί), τον οποίο, για να μην την εμποδίζει στο βάδισμα, στις διάφορες εργασίες και στον πόλεμο, τον έριχνε στο πίσω μέρος του κορμιού της. Τον άλλο μαστό, λέγεται ότι τον έκοψε μόνη της, όπως οι Αμαζόνες έκοβαν το δεξιό τους μαστό για να χρησιμοποιούν καλύτερα το δόρυ. Οι θρύλοι⁷ στα χωριά της Θεσπρωτίας και των Ιωαννίνων και της Βορείου Ηπείρου τη θέλουν να έχει υπερβολική δύναμη. Να κόβει απ' τα βουνά μεγάλες πέτρες και να κτίζει κάστρα ή να τις εκσφενδονίζει σε μεγάλη απόσταση, να έχει ένα γιο, τον οποίο χάνει κυρίως σε πόλεμο, να είναι Βασίλισσα στη Βέλλιανη, στη Γκρίκα, στο Γαρδίκι των Φιλιατών και στο Βερενίκι των Ιωαννίνων. Τη θέλουν να καταστρέφει χωριά, μύλους και εκκλησίες, προκειμένου να εκδικηθεί το χαμό του παιδιού της. Ήταν όμως η Μονοβύζα φανταστικό ή υπαρκτό πρόσωπο;

- **Ο Ιωάννης Λαμπρίδης :**

⁶. **Ι.Θ. Κακριδής** : « Οι αρχαίοι Έλληνες στη Νεοελληνική Λαϊκή Παράδοση ». Μορ-φωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τράπεζας, σελ. 35 - 36 ΗΠΕΙΡΟΣ (Παραμυθιά) 20ος αιώνας.

⁷ **Ο Νικόλαου Πολίτη** (Παραδόσεις τόμος Α΄.) αναφέρει ότι « Μιάμιση ώρα μακριά από τη **Βερβίτσα (Αρκαδία)** υπάρχει το κάστρο της Μονοβύζας. ... Η ίδια η Μονοβύζα έφτιαξε και της Κυράς το γιοφύρι στο Ρουφιά ...»

« Η Μονοβύζα που την έλεγαν Αργύρω, χριστιανή αρβανίτισσα, ήταν μάνα του ηγεμόνα του Αργυροκάστρου, κι όταν τούτο πολιορκήθηκε από τις ορδές των Τούρκων, ο ηγεμόνας κατέφυγε στην Καστάνια του Πωγωνιού, στην οικογένεια των Ηγουμενάτων, οι οποίοι τον δολοφόνησαν για τους θησαυρούς, που έφερνε μαζί του ». (Πηγή : Σπύρου Μουσελίμη : «Λάκκα του Μπότσαση », Γιάννενα 1976, σελ. 32 -33)

- Σπύρου Μουσελίμη :

α. « Το Πόποβο », Γιάννενα 1970, σελ. 83 κ. 84 :

**« Η Μονοβύζα
(Τσαγγάρι)**

Η Μονοβύζα που κάθονταν στο κάστρο της Βέλλιανης έρχονταν στο Μαρκόπουλο και φορτώνονταν από ένα μεγάλο λιθάρι και το πάαινε ζάλικα στη Βέλλιανη, πόχτιε το κάστρο.

Ενώ πάαινε, απόπερα από το Τσαγγάρι, της έφεραν το χαμπέρι πώς το παιδί τ'ς τση το σκότωσαν. Παρατάει εδεκεί το λιθάρι και τρέχει για το παιδί τ'ς. Το λιθάρι, όπως τ' άφ'κε, στέκεται ορθό ως τα σή-μερα ».

β. « Αρχαιότητες της Θεσπρωτίας », Γιάννενα 1980, σελ.131 :

« ... Η Μονοβύζα έμνησκε κοντά στον αη - Θανάση, στο Λιμπόνι⁸ της Παραμυθιάς. Κάθε μέρα άφηνε το παιδί της φασκιωμένο και πάαινε στη Γκρίκα να βοηθήσει τους μαστόρους πο'φκιαναν εκεί το παλάτι της. Η σαρμανίτσα

⁸ . σ.σ. **Το Λιμπόνι** έχει ταυτιστεί με την αρχαία Φωτική. (Βλ. Σπ. Μουσελίμη, « Ιστορία της Φωτικής », Αθήνα 1994, σελ. 16

που φάσκωνε το παιδί ήταν δυο μεγάλοι βράχοι. Στον έναν το φάσκωνε και με τον άλλον το σκέπαινε. Εκεί που δούλευε τση πήγαν το χαμπέρι πως το παιδί πήγε ο λύκος και το πήρε. Ίσια, παρατάει δυο μεγάλα λιθάρια που βάστακε στα χέρια για να τα βάλει στον τοίχο και τρέχει να γλιτώσει το παιδί. Έρχεται στον αη – Θανάση, βρίσκει τη σαρμανίτσα άδεια και το σκέπασμα αναποδογυρισμένο. Για να τον προφτάκει, να μη τση φύει, σκίζει και ανοίει τη Σκάλα τση Παραμυθιάς, απ' όπου προτύτερα δεν πέρναγε κανένας. Ο λύκος είχε ανεβεί στο βουνό ψηλά. Α, η καυομάνα από κοντά. Εκεί από την πέρα ράχη ακούει τη φωνή του παιδιού της μέσα από την κοιλιά του λύκου.

- Φέα, μάνα, είναι από το θεό να με φάει ο λύκος, γιατί ζύγιαζες ζοίκικα τ' άλεσμα την Καθαροδευτέρα. Τότε κι αυτή από το σκασμό της ξεκόβει ένα μεγάλο λιθάρι και το σφίγγει κάτω στον κάμπο, στην εκκλησιά στο Χάλασμα⁹ και τη γκρεμίζει, λέγοντας στην απελπισιά της : Να, και συ που σε άναβα τόσα χρόνια και δε μπόρεσες να μου σώσεις το παιδί. ...»

- EPIROTES ON THE ANCIENTS

Monday June 9.2008

Αντιλήψεις Ηπειρωτών για τους αρχαίους Έλληνες.

Του Δρ Κώστα Βίτκου :

« ...Τη Σκάλα της Παραμυθιάς την έχτισε η Μονοβύζα. Η Μονοβύζα ήταν από τη γενιά των Ελλένηδων. Είχε ένα παιδί μοναχά, κι αυτό άξιο σαν κι αυτή και τση το σκότωσαν οι άλλοι Ελλένηδες, Άντας έμαθε το σκοτωμό του παιδιού της, άρπαξε ένα τσουμπάρι και το πέταξε

⁹. (σ.σ. Πρόκειται για την Παναγία « Χάλασμα » της Βέλλιανης, η οποία χρονολογεί-ται τον 5^{ον} ή 6^{ον} αιώνα. (Βλ. Γεωργίου Ρήγινου και Κασσιανής Λάζαρη : « Ελέα Θεσπρωτίας », Αθήνα 2007, σελ. 96 κ. 97))

στους φονιάδες. Και σήμερα είναι το τσουμπάρι αυτό και φαίνεται σσι Κοντάτες ».

- **Περιοδικό Δρυς**, Ο θρύλος της Μονοβύζας, Οκτωβρίου 18.2015, Comment Βόρειος Ήπειρος, Ήπειρος, Μονοβύζα.

« ... Με αυτή την ιδιότητα της κυράς – βασίλισσας του κάστρου, τη συναντάμε και στην Ήπειρο.

Στην Παραμυθιά, αναφέρεται πως ζούσε στο παλάτι της στη **Γκρίκα**.

... Υπάρχουν αρκετές παραλλαγές του θρύλου. Σε μία απ' αυτές “ Δέλβινο και αλλαχού της Ηπείρου ”, αναφέρεται πως ... ο γιος της, ήρθε με τα φουσάτα του να πατήσει το **Δέλβινο** και να πάρει τη **Φοινίκη** που ήταν η πρώτη και μεγαλύτερη πολιτεία της περιοχής. Σκοτώθηκε, όμως, και σαν το έμαθε η μητέρα του **ελύσσαζε**. Αρματώθηκε σαν άντρας, μάζεψε πολλά φουσάτα και κανένας δεν μπόρεσε να τη σταματήσει, όλους τους επέρασε από το μαχαίρι, και ανθρώπους και κάθε ζωντανό. Μόνον το μοναστήρι του **Αϊ Νικόλα** στο **Μεσοπόταμο** τη σταμάτησε, γιατί λέει, ήταν το μονα-στήρι κάστρο δυνατό. Είχε 300 εκλεχτούς καλόγερους και ο καθένας τους είχε από τρεις αρμάτες και τρία άλογα, με διαφορε-τικό χρώμα το καθένα, άσπρο, κόκκινο και μαύρο. Οι καλόγεροι, για να μπορέσουν να την ξεγελάσουν ότι ήταν πολλοί, τριγύριζαν το κάστρο τρεις φορές την ημέρα με διαφορετική αρμάτα και διαφορετικό άλογο. Η Μονοβύζα, πράγματι, γελάστηκε και αποφά-σισε να φύγει. Τότε, ένας δούλος του Μοναστηριού με καταγωγή από το χωριό **Κρα**, που είχε άχτι του Ηγούμενου, επειδή, λέει τον είχε δείρει, πρόδωσε το μυστικό. Έτσι, πάρθηκε και το Μοναστήρι του Μεσοποτάμου.

... παντού εχάθηκε το φως και πλάκωσε σκοτάδι
αίσχος κακή δαιμόνισα, μωρ στρίγγλα Μονοβύζα
εσύ οπού κατέστρεψες τα όμορφα τα μέρη

*και έσπειρες τον πανικό με το δαυλί στο χέρι
Και τώρα στα χαλάσματα λαλούνε κουκουβάγιες ...*

*Βασίλης Νίκας
Τραγούδι :*

*Στη Βράνια και στη Ρίπηση
κούκος να μην λαλήσει
σκοτώσανε τον Ίουλο
το γιο της Μονοβύζας
που 'χεν οκάδες τα φλωριά
ταγάρια τα ασήμια .*

(Περιοχή Λίμποβον της εξαρχίας Γηρομερίου εν Ηπείρω. Εκεί σκοτώθηκε ο γιος της Ίουλος)

... Στο “**Φοινίκι Ηπείρου**” ο θρύλος έχει ως εξής : “ Ένας βασιλιάς της **Φοινίκης**, αρραβώνιασε μέσα στη Φραγκιά από την Ιταλία μια τσούπρα. Κι επέρασε πολύς καιρός κι ο βασιλιάς ετοιμάζονταν να πάγει να πάρει την αρραβωνιαστικιά του. Και εις το κίνημα απάνου, ήλθαν δυο άνθρωποι επίτηδες και εκατηγόρη-σαν την τσούπρα, την αρραβωνιαστικιά του βασιλιά της Φοινίκης και εστάθη ο βασιλιάς και δεν εκίνησε. Του είπαν ότι είναι μονοβύζα η τσούπρα. Και ο βασιλιάς εκείνους τους κράτησε εκεί και έστειλε άλλους να εξετάσουν και να ιδούν την τσούπρα. Και πήγαν και είδαν ότι ήταν αλήθεια μονοβύζα και έδωσαν είδηση στους γονείς της μονοβύζας ότι ο βασιλιάς δεν την παίρνει την τσούπρα. Και έτσι οι άνθρωποι εκείνοι εγύρισαν στη Φοινίκη και είπαν του βασιλιά ότι η τσούπρα είναι μονοβύζα, και ο βασιλιάς απόλυσε τους δυο ανθρώπους όπου του κατηγόρησαν την αρραβωνιαστικιά του. Κι ενώ ο βασιλιάς ετοιμάζονταν να πάγει να αρραβωνιάσει άλλη, εβγήκε η αρραβωνιαστική του, η λεγόμενη μονοβύζα εις Αγίους Σαράντα και εχάλασε τον τόπο και ήλθε και στην ξακουσμένη πόλη Φοινίκη

και την εχάλασε για το γινάτι που την άφησε ο βασιλιάς...”

N.

Θαλασσινού »

- **Ο Σιμεών Διαμάντης**, Πρόεδρος τη Τ.Κ. Αυλοτόπου :

« Έχω ακούσει τον πατέρα μου, που σαν παροιμία έλεγε : « Στον καιρό της Μονοβύζας ».

Η Μονοβύζα και το λιθάρι της

.....
Στης Μονοβύζας το ραδιό βασίλισσα πενθάει,
Βασίλισσα αθάνατη, χαροκαμένη μάνα.
Ήταν ψηλή σαν το βουνό, τα σύννεφα φυσούσε,
δρασκελίζε ψηλοκορφές, ποτάμια και ραχούλες.
Κι είχε στη **Γκρίκα** βίγλα μια, την άλλη στην **Ασφάκα**¹⁰
Και δέσποζε περήφανη, αϊτός στο Μέγα κάμπο.

Βασίλισσα περήφανη, το γένος Μονοβύζα,
ποια ήτανε η σκούφια σου; ο άντρας σου ποιος ήταν;
Το 'να παιδί σου χάθηκε στη Γκρίκα πολεμώντας,
τ' άλλο ο λύκος τ' άρπαξε μικρό στη σαρμανίτσα.
Και θύμωσες βασίλισσα, γιατ' άναβες καντήλια,
και με λιθάρι χάλασες την **Παναγιά** στον κάμπο.

.....

M.A.M.

Βιβλιογραφία :

- **Νικόλαου Πολίτη** : Παραδόσεις, τόμος Α '.

¹⁰ . **Ασφάκα** : Αρχαίος οικισμός, δυτικά της Τ.Κ. Ζερβοχωρίου του Δήμου Σουλίου.

- **Ι.Θ. Κακριδή** : « Οι αρχαίοι Έλληνες στη Νεολληνική Λαϊκή Παράδοση ». Μορ-φωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τράπεζας
- **Σπύρου Μουσελίμη** :
 - α.. « Το Πόποβο », 1970.
 - β. « Αρχαιότητες της Θεσπρωτίας », Γιάννινα, 1980. γ. « Η Λάκκα του Μπότσαρη », Γιάννινα 1976.
 - Γ. « Ιστορία της Φωτικής », Αθήνα 1994
- **Μάριου Αν. Μπίκα** :
 - α. « Στ' απόσκια του Κορύλα », Θεσσαλονίκη 1999.
 - β. « Τα Τσάχαλα », Θεσσαλονίκη, 2007.
- **Δρ Κόστα Βίτκου** : EPIROTES ON THE ANCIENTS, MONDAY, JUNE 9.2008
- **Mourgana. gr**
- **Περιοδικό Δρυς** : Οκτωβρίου 18.2015, Ν. Θαλασσινού